

12. Іваноў, Я. Я. Параўнальны аналіз беларускіх і польскіх прыказак і нацыянальна-культурная семантыка беларускай мовы (лінгвакраіназнаўчы аспект) / Я. Я. Іваноў // *Polsko-białoruskie związki językowe, literackie, historyczne i kulturowe / pod red. M. Kondratiuka.* – Białystok : Wyd-wo UwB, 2002. – S. 117–126.

13. Іваноў, Я. Я. Універсальнае і нацыянальнае ў фразеалагічнай і парэміялагічнай падсістэмах беларускай мовы ў еўрапейскім моўным кантэксце (актуальнасць, метадалогія, перспектывы даследавання) / Я. Я. Іваноў // *Славянская фразеология в синхронии и диахронии.* – 2016. – Вып. 3. – С. 46–49.

14. Лепешаў, І. Я. Тлумачальны слоўнік прыказак / І. Я. Лепешаў, М. А. Якалцэвіч. – Гродна : ГрДУ імя Янкі Купалы, 2011. – 695 с.

15. Лепешаў, І. Я. Этымалагічны слоўнік прыказак / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Вышэйшая школа, 2014. – 139 с.

16. Петрушэўская, Ю. А. Моўная спецыфічнасць і нацыянальная адметнасць прыказак беларускай мовы / Ю. А. Петрушэўская. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2021. – 220 с.

17. Петрушэўская, Ю. А. Універсальны і інтэрнацыянальны кампаненты ў парэміялагічным складзе беларускай мовы : беларуска-іншамоўны слоўнік / Ю. А. Петрушэўская. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2020. – 312 с.

18. Paczolay, G. *European Proverbs in 55 Languages, with Equivalents in Arabic, Persian, Sanskrit, Chinese, and Japanese* / G. Paczolay. – Veszprém (Hungary) : Veszprémi Nyomda, 1997. – 528 p.

А.А. Калеснікава (Нацыянальны даследчы тэхналагічны ўніверсітэт “МІСiС”)

СРОДКІ ФАРМІРАВАННЯ ЛІНГВАКУЛЬТУРНАЙ КАМПЕТЭНЦЫ НА ЗАНЯТКАХ ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ ЯК ЗАМЕЖНАЙ

Ключавыя словы: лінгвакультурная кампетэнцыя, лінгвакультурная адзінка, лінгвакраіназнаўчы слоўнік, лінгвакультуралагічны слоўнік, беларуская мова як замежная.

Пры вывучэнні любой замежнай мовы недастаткова ведаць асаблівасці артыкуляцыі, пэўную колькасць лексічных адзінак і граматычную сістэму. Для эфектыўнага засваення мовы і якаснай камунікацыі на ёй неабходна паглыбіцца ў свет і культуру адпаведнага народа, што становіцца магчымым праз фарміраванне лінгвакультурнай кампетэнцыі.

Лінгвакультурная кампетэнцыя ўключае сістэму ведаў пра культуру, увасобленую ў нацыянальнай мове, а таксама комплекс уменняў выкарыстоўваць атрыманыя веды ў канкрэтных маўленчых сітуацыях. Разгледзім асноўныя лінгвакультурныя адзінкі, вывучэнне якіх садзейнічае фарміраванню названай кампетэнцыі.

Значным патэнцыялам для фарміравання лінгвакультурнай кампетэнцыі валодаюць словы з нацыянальна-культурным кампанентам значэння: безэквівалентная лексіка (найменні прадметаў і з’яў традыцыйнага побыту, гістарызмы, “саветызмы” і інш.), словы, якія характарызуюць

менталітэт, асаблівасці нацыянальнага характару, светапогляд народа (*свабода, воля, цярплінасць, талерантнасць*), словы-сімвалы (*бусел, папараць-кветка*). Такія адзінкі адначасова належаць і мове, і культуры. Найбольш эфектыўнымі пры рабоце з лексікай, якая змяшчае нацыянальна-культурны кампанент, з'яўляюцца практыкаванні на называнне паказаных прадметаў, размеркаванне слоў па тэмах, суаднясенне лексем з іх дэфініцыямі, запаўненне пропускаў у сказах, складанне словазлучэнняў з новымі словамі, падбор сінонімаў і антонімаў і інш.

Найбагацейшай крыніцай звестак пра культуру і менталітэт народа з'яўляецца фразеалагічны склад мовы, які адлюстроўвае нацыянальныя каштоўнасці, звычаі, абрады, мараль, паводзіны. Знаёмства з фразеалагічнымі адзінкамі адбываецца ўжо на пачатковым этапе і пашыраецца на працягу ўсяго курса вывучэння мовы. На першых этапах ажыццяўляецца пераклад новых фразеалагічных адзінак, выкарыстоўваецца візуальная (супастаўленне з малюнкамі) і сітуацыйна-моўная нагляднасць. Многія фразеалагізмы, якія шырока ўжываюцца ў мове, патрабуюць удакладнення праз спецыяльныя тэксты навуковай, навукова-папулярнай і займальнай літаратуры. На больш позніх этапах студэнтам прапануюцца тэксты, у якіх неабходна знайсці фразеалагізмы, даведацца пра іх значэнне, падабраць да іх сінанімічныя і антанімічныя адзінкі. Пры выкананні падобных заданняў студэнты трэніруюцца ў варыятыўнасці пабудовы маўленчага выказвання, вучацца параўноўваць і тлумачыць розныя культурныя традыцыі.

Пра высокі ўзровень валодання мовай, адукаванасці і агульнакультурнага развіцця сведчыць выкарыстанне ў камунікацыі парэміялагічных адзінак. Для якаснага засваення прыказак і прымавак студэнты выконваюць наступныя практыкаванні: падбор малюнкаў, вербальнае і графічнае ілюстраванне парэміялагічных адзінак; уключэнне парэмій у камунікатыўныя сітуацыі (пабудова дыялогаў, напісанне сачыненняў); падбор парэмій, аналагічных вядомым выслоўям, афарызмам, цытатам з мастацкіх твораў; размеркаванне парэміялагічных адзінак па прапанаваных тэмах (“Радзіма”, “Сям’я”, “Працавітасць”, “Адмоўныя рысы характару” і інш.); выкарыстанне прыказак і прымавак для ацэнкі характару і ўчынкаў герояў, у якасці альтэрнатыўнай назвы прапанаванага для вывучэння тэксту; параўнальны аналіз парэмій беларускай, рускай і роднай мовы замежнага студэнта.

Багатыя моўныя і культурныя традыцыі народа адлюстраваны ў формулах і правілах маўленчага этыкету, што фіксуюць устойлівыя, правяраныя часам эталоны паводзін, захаванне якіх з'яўляецца неабходным фактарам эфектыўнай камунікацыі. У змест навучання ўключаюцца наступныя формулы маўленчага этыкету: прывітанне, развітанне, звароты, знаёмства, просьбы, запрашэнні, падзякі, пажаданні, віншаванні, кампліменты, спачуванні і інш. Такія канструкцыі ўводзяцца сістэмна, з пабудовай сінанімічнага рада, з падкрэсліваннем спецыфікі ўжывання як

дамінантных, нейтральных, універсальных у прымяненні, так і тых формул маўленчага этыкету, якія выкарыстоўваюцца ў асаблівых сітуацыях зносін.

Тлумачэнне новага матэрыялу, яго замацаванне, кантроль за засваеннем і паўтарэнне пройдзенага традыцыйна ажыццяўляюцца праз тэксты розных жанраў і стыляў. З мэтай фарміравання лінгвакультурнай кампетэнцыі ў замежнай аўдыторыі выкарыстоўваюцца тэксты, накіраваныя на вывучэнне спецыфічных фактаў гісторыі, асаблівасцей дзяржаўнага ладу і геаграфічнага асяроддзя, прадметаў матэрыяльнай і нематэрыяльнай культуры Беларусі. У такіх тэкстах заўсёды змяшчаюцца моўныя адзінкі, якія абазначаюць элементы «чужой» культуры і часта не маюць эквівалентаў у мове і культуры замежнага студэнта. Прыкладамі тэм заняткаў, накіраваных на працу з тэкстам лінгвакультуралагічнага зместу, з'яўляюцца наступныя: “Беларуская традыцыйная вопратка”, “Беларуская кухня”, “Традыцыі і святы беларусаў”, “Характар беларусаў” і інш.

Асабліва эфектыўным для фарміравання лінгвакультурнай кампетэнцыі з'яўляецца выкарыстанне разнастайных лінгвакультуралагічных і лінгвакраіназнаўчых слоўнікаў і даведнікаў:

1. “Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў: лінгвакраіназнаўчы дапаможнік” (С.Ф. Іванова, Я.Я. Іваноў, 1997) [2]. Выданне змяшчае адзінкі ўласнабеларускай моўнай афарыстыкі, алфавітныя спісы афарызмаў розных тэматычных груп.

2. “Беларусь: лингвокультурологический комплекс: пособие для иностранных студентов” (пад рэдакцыяй прафесара Л.М. Чумак, 2008) [1]. Комплекс арганізаваны ў выглядзе білінгвальнага лінгвакраіназнаўчага слоўніка нацыянальных рэалій Беларусі (каля 100 ключавых адзінак).

3. “С любовью к Беларуси” (А.К. Казыра, 2009) [4] – метадычны дапаможнік, які ўключае тэксты, накіраваныя на знаёмства з гісторыяй, культурай, традыцыямі, знакамітымі людзьмі Беларусі, а таксама сістэму практыкаванняў і заданняў лексіка-граматычнага і камунікатыўнага характару.

4. “Краткий лингвокультурологический словарь-справочник: культурное пространство Витебщины” (В.А. Маслава, С.У. Нікалаенка, 2011) [3] уключае звесткі пра матэрыяльную і духоўную культуру, прыродныя аб'екты, знакамітых людзей Віцебшчыны. У слоўніку змяшчаецца больш за 150 лексічных адзінак, падзеленых на 4 групы: персаналіі (Васіль Быкаў, Усяслаў Чарадзей, Еўфрасіння Полацкая, Францыск Скарына і інш.), прыродныя аб'екты (рэкі Віцьба, Заходняя Дзвіна, Лучоса, Палата, азёры Лётцы, Лосвіда, запаведнікі і заказнікі), матэрыяльная культура (гарады, культавая архітэктура, замкі, палацы) і духоўная прастора (знакі, эталоны, стэрэатыпы з твораў літаратуры, мастацтва, народнай духоўнай культуры, фальклорнай творчасці).

5. Значнай падзеяй для беларускай навукі стала выданне кнігі “Традыцыйная культура і побыт беларусаў” [5], аўтарамі якой з'яўляюцца былы загадчык кафедры беларускага мовазнаўства Віцебскага дзяржаўнага

ўніверсітэта імя П.М. Машэрава Генадзь Антонавіч Арцямёнак, які пайшоў з жыцця ў красавіку 2021 года, і дацэнт той жа кафедры Кацярына Сяргееўна Півавар. Выданне адрасавана школьнікам, але будзе карысным чытачам любога ўзросту, асабліва тым, хто цікавіцца вывучэннем беларускай мовы і культуры. Кніга змяшчае больш за 120 слоўнікавых артыкулаў, размеркаваных па наступных раздзелах: “Традыцыйны побыт беларусаў”, “Свет беларускай прыроды”, “Матчына мова” і “Святочныя традыцыі беларусаў”. Трэба адзначыць, што выданне аздоблена яркімі ілюстрацыямі, што будзе садзейнічаць больш эфектыўнаму засваенню культурнай інфармацыі. У выніку выкарыстання матэрыялаў выдання на занятках замежныя студэнты атрымліваюць новыя культуралагічныя звесткі пра Беларусь, набываюць веды, неабходныя для якаснай камунікатыўнай і пазнавальнай дзейнасці.

Такім чынам, вывучэнне лінгвакультурных адзінак на занятках па беларускай мове як замежнай садзейнічае фарміраванню лінгвакультурнай кампетэнцыі і адпавядае задачам акультурацыі замежных грамадзян у Беларусі.

Літаратура

1. Беларусь : лінгвокультурологічны комплекс : пособие для иностр. студ. / сост. : Л.Н. Чумак [и др.] ; под ред. проф. Л.Н. Чумак. – Минск : БГУ, 2008. – 111 с.
2. Иванова, С.Ф. Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў : Лінгвакраіназнаўчы дапаможнік / С.Ф. Иванова, Я.Я. Іваноў. – Мінск : Беларускі Фонд Сораса, 1997. – 262 с.
3. Маслова, В.А. Краткий лінгвокультурологічны слоўарь-справочник : культурное пространство Витебщины / В.А. Маслова, С.В. Николаенко. – Витебск : УО «ВГУ им. П. М. Машерова», 2011. – 164 с.
4. С любовью к Беларуси : метод. пособие по русскому языку для иностр. слушателей подготовит. отд. / сост. А.К. Козыро. – Минск : БГУИР, 2009. – 64 с.
5. Традыцыйная культура і побыт беларусаў : для мал. і сярэд. шк. узросту / аўт. тэксту К.С. Півавар, Г.А. Арцямёнак. – Мінск : Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2021. – 180 с.

У.І. Коваль (Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны)

АБ ЭТНАКУЛЬТУРНАЙ ІНТЭРПРЭТАЦЫІ АДНОЙ БЕЛАРУСКА-КІТАЙСКАЙ ФРАЗЕАЛАГІЧНАЙ ПАРАЛЕЛІ

Ключавыя словы: беларуская фразеалогія, сімволіка дзён тыдня, се-рада, пятніца, кітайская фразеалогія, колеровая сімволіка, жоўты, зялёны.

Беларускі фразеалагізм *серада з-пад пятніцы відаць (вылазіць)* ‘ніжняя вопратка бачная з-пад верхняй’ заслугоўвае ўвагі перш за ўсё таму, што ён адносіцца да ліку этнафразем – нематывавальных устойлівых словазлучэнняў, паходжанне якіх звязана са сферай народнай духоўнай культуры. Акрамя таго, гэты зварот з’яўляецца відавочным эўфемізмам,